که می‌رویم به داغ بلندبالایی

آن حرکت دوربین و به رخ کشیدن قامت بلندبالای احمد متوسلیان در میانه آتشبار دشمن درحالی که بی‌سیم را رو به صحنه درگیری گرفته تا فرماندهان عملیات صدای پرحجم آتش را بشنوند، کافی است که همه مخاطبانی که سینمای دفاع‌مقدس را دوست دارند، عاشق «ایستاده در غبار» و سینمای کارگردان جوانش محمدحسین مهدویان که در سال ۱۳۹۴ اولین فیلمش را با اتکا به تجربه‌های موفقش در مستندسازی به جشنواره آورده بود و موفق شد سیمرغ بلورین بهترین فیلم را از آن خود کند.

فیلم مروری مستند است بر زندگی احمد متوسلیان از روزهای نوجوانی، فعالیت‌های انقلابی، عضویت در سپاه، تأسیس لشکر ۲۷ محمد رسول‌ا... و قهرمانی‌هایش در عملیات مختلف به‌خصوص فتح خرمشهر و سرنوشت عجیب او که در لبنان مفقود می‌شود. فیلم، ضرباهنگ تند و خوبی دارد، در ترسیم چهره و خلق و خوی خاص و کاریزماتیک احمد متوسلیان به لطف بازی درخشان هادی حجازی‌فر موفق شده است.

فرمانده تنها

هادی حجازی‌فر که نقش سردار متوسلیان را به‌خوبی بازی کرده بود، خودش سال گذشته در مقام کارگردان و بازیگر، فیلم «موقعیت مهدی» را براساس زندگی شهید مهدی باکری به چهلمین جشنواره فجر آورد و توانست سیمرغ بلورین بهترین فیلم جشنواره را از آن خود کند. این فیلم که با تحسین رهبر انقلاب هم همراه شد، زندگی سراسر مبارزه سرداران شهید حمید و مهدی باکری را به تصویر کشیده و سعی کرده است شیوه فرماندهی و شخصیت بی‌مانند این شهیدان را برای مخاطبانش بازسازی کند.

در این فیلم علاوه بر هادی حجازی‌فر، برادرش وحید حجازی‌فر به همراهی معصومه ربانی‌نیا، روح‌ا... زمانی و ژیلا شاهی بازی می‌کنند. شاید تأثیرگذارترین سکانس فیلم جایی باشد که باکری برخلاف توصیه و اصرار نیروهای خود و فرماندهان بالاسرش، حاضر به ترک منطقه نیست و از پشت بی‌سیم درحالی‌که در محاصره سنگین نیروهای دشمن است و سلاح و نیرویی برایش نمانده است، به احمد کاظمی می‌گوید که احمد کاش اینجا بودی، اینجا مثل بهشته، صحنه‌ای از عظمت دو انسان، دو فرمانده و دو شهید.

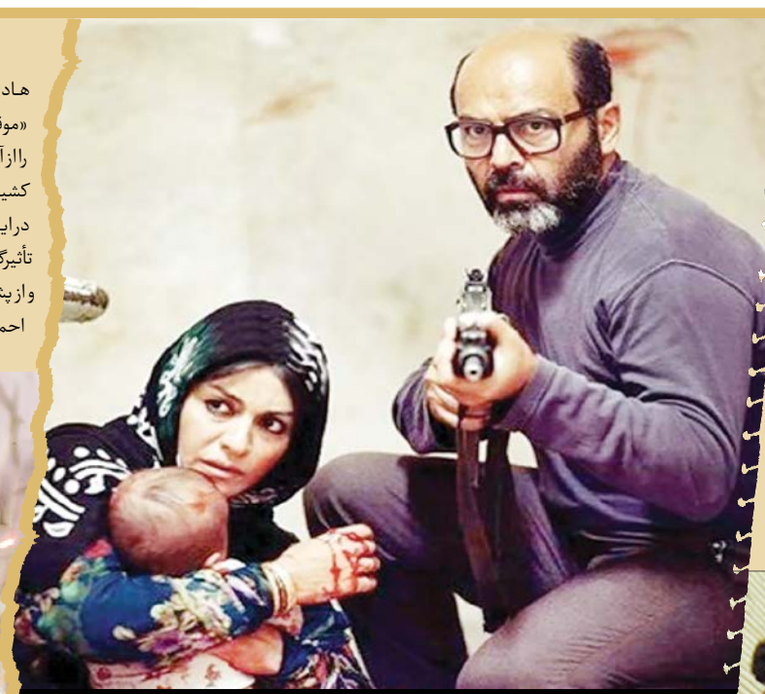

چمران صلح‌جو

«چ» (به کارگردانی ابراهیم حاتمی‌کیا) در جشنواره سی‌ودوم فیلم فجر به نمایش درآمد. این فیلم به بخشی از فعالیت‌های شهید دکتر مصطفی چمران که در مرداد ۱۳۵۸ به‌عنوان معاون دولت موقت در امور انقلاب برای حل‌وفصل بحران در شهر پاوه به این شهر سفر کرده بود، می‌پردازد. او را در این سفر سرتیپ ولی‌ا... فلاحی، فرمانده نیروی زمینی ارتش همراهی می‌کرد و آنان زمانی به شهر می‌رسند که پاوه در محاصره نیروهای ضدانقلاب قرار گرفته است و مقاومت نیروهای سپاه و ارتش و دستمال‌سرخ‌های داوطلب درحال شکست‌خوردن است. تضاد میان منش مدارا و صلح‌جویی چمران با جوانان تیز و تندانقلابی، تقابلی میان او و نیروهای طرفدار انقلاب ایجاد می‌کند، ولی در لحظه نبرد نهایی آنها همراه و همدل در برابر دشمن می‌ایستند. فیلم به‌دلیل این‌که بسیاری از بینندگان وجه حماسی چمران را در آن ندیدند، مورد اعتراض واقع شد ضمن این‌که حاشیه‌هایی که فریبرز عرب‌نیا برای فیلم به وجود آورد، اصل ماجرای فیلم را به اولویت دوم رسانه‌ها تبدیل کرد. «چ» فیلم پرستاره‌ای است که لحظات خوب بسیاری دارد، هم از نظر پرداخت سینمایی، هم از نظر حسی و دیالوگ‌ها. مهدی سلطانی، سعید راد، مریلا زارعی و بابک حمیدیان نیز در این فیلم بازی کردند.

یک فرمانده خاص

«منصور» در سال ۱۳۹۹ به جشنواره فجر آمد، فیلمی به کارگردانی و نویسندگی سیاوش سرمدی و با بازی محسن قصابیان، قاسم زارع و لیندا کیانی که براساس زندگی امیرشهید منصور ستاری، فرمانده نیروی هوایی ارتش ساخته شده بود. منصور ستاری که دوره عملی کنترل رادار را در آمریکا گذارنده بود، با شروع جنگ تحمیلی مجموعه‌ای از طرح‌های ابتکاری را برای تجهیز سیستم‌های راداری و پدافندی ایران طراحی و اجرا کرد که باعث ارتقای سطح ایمنی پدافندی کشور در سطحی بسیار بالا شد. او ضمن تأسیس دانشگاه هوایی، جهاد خودکفایی نهاجا را هم تأسیس کرد که بعدها به سازمان تحقیقات و جهاد خودکفایی نیروی هوایی ارتش تغییر نام داد. راه‌اندازی تأسیسات و امکانات جدید تعمیر و نگهداری، ایجاد مؤسسات فنی و صنعتی پیشرفته برای آموزش پروازی، تاسیس هواپیمایی ساها (سازمان هواپیمایی ارتش جمهوری اسلامی ایران) و ساخت هواپیما از جمله کارهایی است که این فرمانده پرحوصله و سختکوش در طول دوران فرماندهی خود انجام داده است. اقداماتی که بخش‌هایی از آن در فیلم «منصور» بازتاب داده شده است، اگرچه اکران منصور به بحران کرونا خورد و عملا فیلم چندان دیده نشد.

آتشی که سرد نشد

دهه هشتاد نسبت به دهه هفتاد که دهه طلایی و درخشان فیلم دفاع مقدس بود، شاهد کاهش کمی‌و کیفی آثار این ژانر هستیم. البته شاید این موضوع کمی‌هم طبیعی باشد چرا که به هرحال مسائل و اولویت‌های تازه و جدیدی در جامعه مطرح شده بود. در این دهه اما نمی‌توان گفت که آتش این ژانر سینمایی به صورت کامل سرد شده است، بازهم شاهد تولید فیلم‌های مهمی هستیم که کارگردان‌ها و نام‌های تازه و جدی‌ای را وارد این حوزه می‌کند.

فیلم‌های مهم

ننه گیلانه

این فیلم در حقیقت اپیزود سوم از فیلمی به نام روایت سه‌گانه است که در سال ۱۳۸۲ به جشنواره آمد اما این بخش به کارگردانی رخشان بنی‌اعتماد؛ عملا دیگر اپیزودها را از یاد برد. گیلانه روایت چشم انتظاری و ایثار خانواده‌های ایثارگران بخصوص مادران آنان است. ننه گیلانه که همه زندگی و جوانی‌اش را به پای پسرش که در جنگ، معلول شده ریخته اما از امید برای زندگی و سلامت دوباره او دست نمی‌کشد. ننه گیلانه شاید اولین و مهم‌ترین فیلمی بود که درباره ایثار خانواده‌های ایثارگران به‌ویژه مادران جانبازان حرف زد و در این ژانر راهگشا بود.

دوئل

احمدرضا درویش از کارگردان‌هایی بود که در سینمای بعد از انقلاب رشد کرد اما نامش را به عنوان یک کارگردان تمام عیار با فیلم پرخرج و پرستاره دوئل ثبت کرد.

فیلمی درباره جست‌وجوی گذشته و بازیابی امروز با مرور خاطرات اسیری تازه برگشته به نام زینال. درویش در این فیلم مجموعه‌ای از نام‌های آشنا را گرد آورد، سعید راد، پرویز پرستویی، هدیه تهرانی، پریوش نظریه و.... فیلم نه تنها در زمان خود که هنوز هم دیدنی و سرپاست و کارگردانی خوب و دقیق درویش را نشان می‌دهد، کارگردانی که حیف کم کار است.

اتوبوس شب

کیومرث پوراحمد از دیرباز به ساختن فیلم درباره زندگی نوجوانان علاقه داشته است، این بار یک نوجوان در موقعیتی جدید سوژه او شد: رزمنده‌ای که باید به تنهایی چند اسیر عراقی را به پشت جبهه منتقل کند. فیلمی سیاه و سفید با داستانی درست و کشش قابل قبول و از همه مهمتر به یادگار گذاشتن یکی از آخرین بازی‌های خوب خسرو شکیبایی. حیف که داوران فجر بی‌سلیقگی کردند و سیمرغ را به عموخسرو ندادند.

جوایز

دوره بیست و دوم: «دوئل» سیمرغ بلورین بهترین فیلم اول، بهترین کارگردانی، نقش دوم مرد (کامبیز دیرباز)، بهترین فیلمبرداری، بهترین صداگذاری، بهترین طراحی صحنه و لباس، بهترین تدوین و بهترین جلوه‌های ویژه، «گیلانه» سیمرغ بلورین بهترین چهره‌پردازی و جایزه ویژه هیأت داوران/ دوره بیست و سوم: «جایی برای زندگی» جایزه ویژه هیات داوران برای کارگردانی وبهترین جلوه‌های ویژه/ دوره بیست و چهارم: «به نام پدر» دیپلم افتخار بهترین فیلمنامه، سیمرغ بلورین بهترین فیلم، نقش اول مرد (پرویز پرستویی)، نقش دوم زن (مهتاب نصیرپور) و بهترین چهره‌پردازی/ دوره بیست و پنجم: «اتوبوس شب» دیپلم افتخار بازیگر نقش اول مرد (خسرو شکیبایی)، «روز سوم» سیمرغ بلورین بهترین فیلم، بهترین کارگردانی، بازیگر نقش اول زن و بهترین طراحی صحنه و لباس/ دوره بیست و هفتم: «به کبودی یاس» سیمرغ زرین بهترین فیلم از نگاه ملی و سیمرغ بلورین بهترین جلوه‌های ویژه/ دوره بیست و هشتم: «نفوذی» دیپلم افتخار بهترین کارگردانی اول و دوم (احمد کاوری و مهدی فیوضی)، سیمرغ بلورین بهترین فیلم و بهترین فیلمنامه فیلم‌های اول و دوم/ دوره بیست و نهم: «سفر سرخ» جایزه ویژه هیات داوران برای بازیگری (صادق صفایی)، دیپلم افتخار بهترین کارگردانی و سیمرغ بلورین بهترین فیلم فیلم‌های اول و دوم، «گلوگاه شیطان» سیمرغ بلورین ویژه.

در دهه هشتاد ۲۰ فیلم با موضوع هشت سال دفاع مقدس در سینمای ایران ساخته شد.

اسوه‌ها و بازگویی نقش مهم زنان

سینمای دفاع مقدس در سال‌های دهه ۹۰ وارد مرحله تازه‌ای شد و سعی کرد به وجه الگوگیری از چهره‌های شاخص و فرماندهان روی آورد و با استفاده از ظرفیتی که ادبیات در استخراج خاطرات جنگ به وجود آورده بود، بخشی از داستان‌های ناگفته دفاع مقدس را دوباره روایت کند. نکته مهمی‌که در فیلم‌های این دهه قابل توجه است، رویکرد فیلمسازان به روایت قهرمانی‌های قهرمانان خاموش دفاع مقدس و نیز بازگویی نقش مهم زنان در پیروزی‌های ایران در دفاع مقدس است که این دهه را از دهه‌های گذشته متمایز می‌کند.

فیلم‌های مهم

ملکه

محمدعلی باشه‌آهنگر در این فیلم توانسته است به خوبی بخشی از مقاومت مردمی در روزهای نخستین جنگ را بیان کند. داستان دیده‌بانی که در پالایشگاه نفت آبادان مستقرشده است و از آنجا نیروهای نظامی خودی را راهنمایی می‌کند. فیلم سرشار از دغدغه‌های انسانی است و از جمله فیلم‌هایی است که به خوبی توانسته از فضای شعاری برخی فیلم‌های این حوزه فاصله بگیرد، فیلمی‌سرپا، خوش‌ساخت و با کارگردانی دقیق و منضبط که در فهرست آثار ماندگار این دهه و کارنامه فیلمسازان دفاع مقدس باقی خواهد ماند. خبر خوب این که کارگران ملکه، امسال با «سینما متروپل» که بازهم در فضای شهر آبادان می‌پردازد، در جشنواره امسال حضور دارد.

شیار ۱۴۳

نرگس آبیار از دل ادبیات به سینما آمد و با دومین فیلمش یعنی شیار ۱۴۳ توانست نقشی ماندگار برای خود در فهرست فیلم‌های مهم تاریخ سینمای دفاع مقدس رقم بزند. فیلم نگاهی دارد به زندگی سراسر ایثار و صبر مادران شهدای مفقودالاثر، بازی درخشان مریلا زارعی در نقش الفت را برای همیشه در ذهن مخاطبان ثبت می‌کند، نقشی پرکار و پر فراز و فرود که به لطف بازی خوب او و کارگردانی درست و اندیشیده آبیار، سهمی از دین سینما به مادران شهدا را به خوبی ادا می‌کند. مهران احمدی، گلاره عباسی و جواد عزتی دیگر بازیگران این فیلم هستند.

ویلایی‌ها

منیره قیدی در نخستین فیلم خود به دنبال بازخوانی خاطرات برخی همسران و مادران رزمندگان بود که در یک منطقه مسکونی در نزدیکی جبهه مستقرند. فیلم لحظات انسانی زیبایی دارد، روایت مادرانگی‌ها و تب و تاب‌های همسران رزمندگان در التهاب روزانه خبرگرفتن از مناطق جنگی و نیز محافظت از خود و فرزندان‌شان از بمباران‌های پیاپی دشمن. فیلم در ادامه روایت‌های زنانه از جنگ موفق است.

ماجرای نیمروز: رد خون

شاید این فیلم در دسته‌بندی‌های معمول ژانری در ژانر سیاسی و جاسوسی هم قرار بگیرد اما پرداختن آن به عملیات ظفرمند مرصاد و نقش منافقین در دوران جنگ به عنوان ستون پنجم دشمن، این فیلم را به سینمای دفاع مقدس هم مربوط می‌کند. فیلم در ادامه قسمت قبلی ماجرای نیمروز که به خرابکاری‌های منافقین در عرصه داخلی می‌پرداخت، ساخته شده است و این بار نقش این گروهک به عنوان بخشی از ماشین جنگی و اطلاعاتی صدام را بررسی می‌کند. فیلم شاید بهترین فیلمی باشد که درباره این بخش از تاریخ معاصر ایران و منافقین ساخته شده است اگرچه در سال‌های اخیر چند فیلم خوب دیگر هم با همین رویکرد در سینمای ایران ساخته شده است.

جوایز

دوره سی‌ام: «روزهای زندگی»: سیمرغ بلورین بهترین کارگردانی (پرویز شیخ‌طادی)، بهترین بازیگر زن (هنگامه قاضیانی) بهترین چهره‌پردازی، بهترین فیلمبرداری و بهترین جلوه‌های ویژه میدانی، «ضد گلوله»: سیمرغ بلورین بهترین فیلمنامه، «ملکه»: دیپلم افتخاربهترین جلوه‌های ویژه بصری رایانه‌ای و سیمرغ بلورین بهترین موسیقی متن (حسین علیزاده)، «خرس»: سیمرغ بلورین بهترین بازیگر نقش اول مرد (فرهاد اصلانی) و بهترین صداگذاری/ سی‌ویکمین دوره: «زیباتر از زندگی»: سیمرغ بلورین جایزه ملی / سی‌ودومین دوره: «شیار ۱۴۳»: بهترین بازیگر نقش اول زن (مریلا زارعی)، بهترین صداگذاری و میکس و بهترین فیلم از نگاه تماشاگران / سی‌وچهارمین دوره: «ایستاده در غبار»: سیمرغ بلورین بهترین فیلم، بهترین جلوه‌های ویژه میدانی و بهترین طراحی صحنه و لباس، «نفس»: بهترین بازیگر نقش مکمل زن (شبنم مقدمی)/ سی‌وپنجمین دوره: «ویلایی‌ها»: بهترین بازیگر نقش مکمل زن (ثریا قاسمی)، بهترین جلوه‌های ویژه بصری و سیمرغ بلورین استعداد درخشان بهترین فیلم اول، «آباجان»: بهترین فیلم ازنگاه تماشاگران / سی‌وششمین دوره: «تنگه ابوقریب»: سیمرغ بلورین بهترین فیلم، بهترین بازیگر نقش اول مرد (امیر جدیدی)، بهترین صدابرداری، بهترین چهره‌پردازی و بهترین جلوه‌های ویژه میدانی، «سرو زیر آب»: سیمرغ بلورین بهترین فیلم‌برداری و بهترین طراحی صحنه / سی و هفتمین دوره: «ماجرای نیمروز، رد خون»: سیمرغ بلورین بهترین صداگذاری، بهترین طراحی لباس و بهترین جلوه‌های ویژه میدانی، «۲۳ نفر»: بهترین فیلم از نگاه ملی/ سی‌وهشتمین دوره: «درخت گردو»: سیمرغ بلورین بهترین کارگردانی، بازیگر نقش اول مرد (پیمان معادی)، «آبادان یازده ۶۰»: جایزه ویژه سردار سلیمانی/ سی‌ونهمین دوره: «تک‌تیرانداز»: سیمرغ بلورین بهترین جلوه‌های ویژه میدانی و بهترین فیلم از نگاه ملی/ چهلمین دوره: «موقعیت مهدی»: سیمرغ بلورین بهترین فیلم، بهترین موسیقی متن، بهترین صدابرداری، بهترین جلوه‌های ویژه میدانی و بهترین فیلم اول، «دسته دختران»: دیپلم افتخار بازیگر نقش مکمل زن (فرشته حسینی) و سیمرغ بلورین بهترین جلوه‌های ویژه بصری.

در دهه نود ۲۵ فیلم با موضوع هشت سال دفاع مقدس در سینمای ایران ساخته شد.